

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Wictoria Wennberg

Kvinnor vs. Kvinnor?

En rättshistorisk studie av motiven till
behörighetslagen med fokus på riksdagens
kvinnors inställning till kvinnors rätt till
domarämbeten.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Anna Zemskova

Termin: HT 2023

Innehållsförteckning

Summary	1
Sammanfattning	2
Förkortningar	3
1. Inledning	4
1.1 Allmänt	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Metod	4
1.4 Material och forskningsläge	6
1.5 Avgränsning och disposition	6
2. Kvinnans rättigheter till självständighet innan behörighetslagen	8
2.1 1800-talet	8
2.1.1 Inledning	8
2.1.2 Den omyndiga kvinnans väg till arbete	8
2.1.3 Utbildningsfrågan	10
2.1.4 1800-talet och sedlighetsdebatten	12
2.2 Uppstarten av 1900-talet	13
2.2.1 Inledning	13
2.2.2 Rösträttskampen	13
3. Behörighetslagen växer fram	15
3.1 Kvinnors tillträde till fullmaktstjänster	15
3.2 Kvinnans behörighet att innehava statstjänst	16
3.3 Debatterna kring behörighetslagen 1920	17
3.3.1 Första kammaren	17
3.3.2 Andra kammaren	19
3.4 Debatterna kring behörighetslagen 1923	19
3.4.1 Första kammaren	19
3.4.2 Andra kammaren	21
4. Domarämbetet efter 1923	24
5. Analys och slutsats	26
Källförteckning	29

Summary

The paper examines women's access to academic studies and higher government positions since the mid-19th century. During this period, demands emerged from certain members of parliament and female individuals themselves, aiming to improve women's status. The reforms undertaken were directed towards facilitating a new workforce—unmarried women from the middle class - to help the women to seek employment and secure their livelihood.

As society's demand for labor increased, more women could enter the workforce. Consequently, it became harder to justify reasons to prevent women from obtaining academic education. In 1873, women were admitted to university studies. Despite this access, most positions and roles within the civil service remained closed to them, due to section 28 of the 1809 Instrument of Government. Which prevented women from being appointed to government positions whom required royal authorization, including judicial roles.

In 1909, women were admitted to some senior government positions, but the major changes did not occur until the 1920s. The 1923 Qualification Act (or “behörighetslagen”) granted women access to a large number of government posts, with some exceptions. The arguments put forward regarding women's qualities could be interpreted both for and against the Qualification Act, which created an ambiguity in the debate. Additionally, the introduction of universal suffrage in 1919 played a role in the discussions, as women were considered legally equal to men.

In the 1923 parliament, there were five women representing various political affiliations, and not all were initially entirely convinced about opening the doors to government positions for women.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar utvecklingen av kvinnors tillträde till akademiska studier och högre statliga positioner från mitten av 1800-talet. Under denna period påbörjades krav från vissa riksdagsledamöter och kvinnliga individer själva, vilka syftade till att förbättra kvinnors ställning. Reformerna som genomfördes var riktade mot att underlätta för en ny grupp av arbetskraft – ogifta kvinnor från medelklassen – att söka anställning och säkra sin försörjning.

Under denna tidsperiod gjorde även samhällets behov av arbetskraft att fler kvinnor kunde ta sig in på arbetsmarknaden. Därefter blev det svårare att hitta skäl för att hindra kvinnorna att skaffa sig akademisk utbildning. 1873 fick kvinnor tillträde till universitetsstudier. Trots att kvinnor år 1873 fick tillträde till universitetsstudier, förblev de flesta positioner och tjänster inom civil stat stängda för dem. Enligt 28 § i 1809 års Regeringsform (RF) förhindrades kvinnor från att utnämnas till tjänster med kunglig fullmakt, vilket inkluderade domarämbetet.

År 1909 gavs kvinnor tillträde till vissa högre statliga befattningar, men de verkliga förändringarna inträffade inte förrän under 1920-talet. Genom behörighetslagen 1923 gavs kvinnor rättigheter till ett betydande antal statliga ämbeten, förutom i vissa undantagsfall såsom domarämbetet. De argument som framfördes angående kvinnors egenskaper kunde tolkas både för och emot behörighetslagen, vilket skapade en viss dubbeltydighet i debatten. Dessutom spelade införandet av den allmänna rösträtten 1919 en roll i debatterna då kvinnor ansågs vara juridiskt likställda med män.

I 1923 års riksdag satt det med fem kvinnor som hade olika politisk hemvist, och alla var inte helt övertygade från början om att öppna upp dörrarna för statsämbeten för kvinnorna.

Förkortningar

ABKF	Akademiskt bildade kvinnors förening
AK	Andra Kammaren
FK	Första Kammaren
FBF	Fredrika Bremerförbundet

1. Inledning

1.1 Allmänt

För bara ett sekel sedan hade kvinnor inte samma rättigheter som dagens kvinnor, vilket idag framstår som nästan ofattbart.

Det fanns fem kvinnliga riksdagsledamöter när behörighetslagen diskuterades 1923. Frågan som väcktes inför denna uppsats var hur dessa riksdagskvinnor argumenterade för att öppna dörren för andra kvinnor till högre befattningar, specifikt inom domarrollen.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats var att beskriva riksdagens och behörighetskommitténs argumentation för och emot behörighetslagen, vilken syftade till att ge kvinnor möjlighet till statstjänst, så som domarämbetet. Särskilt fokus riktas mot de kvinnliga riksdagsledamöterna och deras ståndpunkter under olika riksdagsdebatterna som berörde ämnet. Vidare är syftet är att undersöka hur kvinnor i ledande positioner förhöll sig till att öppna möjligheter för andra kvinnor att inta liknande positioner. Dessutom avser arbetet att ge en kontextuell förståelse av samhällssituationen från 1800-talet till 1900-talet, för att belysa bakgrunden till behörighetslagens tillkomst.

De centrala frågeställningarna är:

- Hur såg hindren ut för kvinnor mot att beträda domarämbeten?
- Vilka argument framfördes av de kvinnliga riksdagsledamöterna både för och emot att ge kvinnor rätt till högre statliga positioner?
- Hur har införandet av behörighetslagen påverkat utvecklingen inom domaryrket från början av 1900 till mitten av 1900-talet?

1.3 Metod

För att beskriva lagstiftningens utveckling över den valda tidsperioden och få förståelse för hur statsmaktens utveckling påverkade samhället, kommer en rättshistorisk metod tillämpas. Metoden kommer att kombineras med ett rättsutvecklingsperspektiv för att beskriva utvecklingen av behörighetslagen.

Rättshistorisk metod betraktas inom rättsvetenskapen som en del av kulturvetenskaperna, särskilt då den beskriver och analyserar rättens förändringar och utveckling i en idéhistorisk kontext.¹

För en rättshistorikers forskning är det avgörande att ha bred kunskap över de viktigaste rättskällorna och att tillämpa kritiskt tänkande på informationen. En rättshistoriker kan karaktäriseras utifrån två perspektiv: internt och externt. Det interna perspektivet fokuserar på utvecklingen inom den juridiska sfären och undersöker lagar, juridiska institutioner och rättsväsendet. Det externa perspektivet beskriver hur lagar, rättsliga institutioner och rättsväsendet påverkar externa faktorer.² Uppsatsen kommer att fokusera på det externa perspektivet. Inom den rättshistoriska metoden är det viktigt att betona att materialet ofta tjänar som en riktlinje till hur samhället såg ut och inte en exakt återskapning av hur samhället faktiskt var.³

Den engelske rättshistorikern Sir Baker har beskrivit tre olika sätt att bedriva rättshistorisk metod. Den första metoden innebär att kritiskt granska och utmana andras historiska texter och teser. Detta innebär att man identifierar brister, felaktigheter eller luckor i befintlig information. Den andra metoden är mer konstruktiv till sin natur. I denna metod väljer författaren ut centrala frågor och söker därefter efter material som kan ge svar på dessa frågor. Fokus ligger på att bygga upp kunskap genom att aktivt söka information som kan belysa och ta upp specifika frågor. Denna del av metoden ligger till grund för kapitel tre och fyra i denna uppsats. Tredje metoden, som ligger till grund för diskussionen, innebär att man studerar tillgängliga källor för att låta materialet vägleda forskningen. Det innebär att man utforskar de frågor och svar som redan finns i materialet, vilket kan leda till nya insikter och frågeställningar.⁴ Den tredje delen av metoden ligger till grund för analysdelen i detta arbete.

---

¹ Nääv, et al. (2018), s. 434.

² Musson & Stebbings (2012), s. 1.

³ Baker (2012), s. 9.

⁴ Baker (2012), s. 7.

1.4 Forskningsläge och material

Det finns ett omfattande utbud av litteratur som behandlar ämnen som kvinnors rättigheter samt kvinnans väg till utbildning och arbete. Större delen av dessa verk är författade av historiker men även några jurister. Fokus i uppsatsen låg på att undersöka riksdagskvinnornas åsikter, det fanns dock utmaning när det gällde att finna dokumentation om dessa kvinnors aktiviteter utanför riksdagen. Emellertid erbjöd Severinssons arbetet "Moderna kvinnor", vilket bidrog till att erbjuda en mer nyanserad och detaljerad bild av Bertha Wellins tankar och ställning innan riksdagsdebatterna.

Beskrivandet av betänkandena och debatterna i riksdagarna följer i första hand rättskällevärdet genom presentation av primärkällor i form av relevanta betänkandena och riksdagsprotokollen.

Det övriga material som använts till denna uppsats består av sekundärkällor i form av litteratur och doktrin. Jag har huvudsakligen använt mig av Greta Wieselgrens studie "*Den höga tröskeln*" (1969). Wieselgren hade insyn i den kvinnliga akademins historia genom sin personliga erfarenhet av miljön.

Genom att integrera sina egna erfarenheter i sina slutsatser gav sitt arbete ett bredare perspektiv om hur dåtiden faktiskt såg ut. Wieselgrens skildrande av verkligheten har på grund av ovanstående kompletterat primärkällorna väl.

Även Ingrid Gärde Widemars verk "*Hatt och huva*" (1945) har varit ett bidragande tillskott till uppsatsen. Boken är skriven i nära samtid efter införandet av behörighetslagen och ger en inblick i samhället efter lagen trätt i kraft.

1.5 Avgränsning och disposition

Denna uppsats är avgränsad till att endast se till svensk rätt. Fokus kommer ligga på de fem kvinnorna som var närvarande i riksdagen och deras argumentation angående kvinnors inträde i domaryrket och dess påverkan på behörighetslagen. Tidsperioden sträcker sig från början av 1800-talet till instiftandet av behörighetslagen, med inslag av viktiga händelser efter lagens ikraftträdande.

En betydande andel av uppsatsen är riktad mot argumentationen i riksdagen, vilket är det centrala temat för uppsatsen. För att ge läsaren en bredare förståelse inkluderas även en kort beskrivning av samhället fram till behörighetslagens tillkomst.

Ämnet tar upp kvinnans rättsliga utveckling vilket gör att ett genusperspektiv skulle kunna bli relevant. Frågeställningarna har dock inte fokus på hur dominansen avspeglas och därmed kommer perspektivet ej tas upp i denna uppsats.

Uppsatsens struktur består av följande avsnitt: Avsnitt två beskriver perioden fram till behörighetslagens införande. I avsnitt tre beskrivs utformningen av behörighetslagen och dess relaterade riksdagsdebatter. Det fjärde avsnittet utforskar domaryrkets påverkan efter lagens tillkomst. Den avslutande delen, det femte avsnittet, innehåller en sammanfattande diskussion och analys som svarar på de angivna frågeställningarna.

2. Kvinnans rättigheter till självständighet innan behörighetslagen

2.1 1800-talet

2.1.1 Inledning

Under 1800-talet genomgick kvinnors rättigheter i Sverige betydande förändringar, i takt med samhällsförändringar på grund av industrialismen och befolkningsökningen. Det traditionella klass- och ståndssamhället löstes upp och nya socioekonomiska grupper växte fram. Produktionen hade inte kapacitet för att hantera dessa nya grupper, vilket påverkade många ogifta kvinnor som var beroende av sina familjemedlemmar.⁵

Majoriteten av Sveriges kvinnliga befolkning på landsbygden som arbetade inom jordbruket var hustrur till bönder, torpare eller lantarbetare eller ogifta pigor. Samtidigt skedde en betydande emigration till Amerika bland en stor del av den svenska befolkningen under denna period. Denna utvandringsperiod sammanföll med väsentliga förändringar i den allmänna lagstiftningen, som gynnade kvinnorna hemma i Sverige.⁶

2.1.2 Den omyndiga kvinnans väg till arbete

Kvinnor i Sverige hänvisades i stort sett till hemarbete eller annan form samt visst arbete inom industri i början av 1800-talet. I takt med att industrialiseringen tilltog försvann många av de arbetsuppgifter som tidigare utförts i hemmen. För döttrar till medelklassen utgjorde detta ett hinder då deras övergång till industriarbete inte var lika tillgängligt som för kvinnor från arbetarklassen.⁷

I samband med utvecklingen i hemmiljön samt den demografiska omvandlingen som skett i samband med giftemålsmönstrens förändring under 1800-talet, ledde till att fler kvinnor började söka sig till tjänstemannayrken.

---

⁵ Wieselgren (1969), s. 7.

⁶ Ohlander & Strömberg (2018), s. 149–150.

⁷ Gärde Widemar (1945), s. 13.

Den minskande giftermålsfrekvensen resulterade i framväxten av en ny arbetskraftskategori, nämligen ogifta kvinnor från medelklassen. För att hantera försörjningsutmaningarna som följde av den minskande giftermålsfrekvensen öppnades det upp en del tjänstemannayrken för medelklasskvinnan. Yrken som piga, hembiträde eller fabriksarbetare ansågs oattraktiva eftersom de var vanligt förekommande inom arbetarklassen.⁸

Beslutet från 1853 års riksdag markerade det första offentliga arbetsområdet för kvinnor genom undervisning i mindre folkskolor. År 1858 tillkom småskollärartjänsterna tillgängliga för kvinnor och följande år utvidgades möjligheten till folkskolorna. Denna reform drevs av kvinnors betydande insatser som guvernanter och lärare i privata flickskolor. Den låga lönen för de nya tjänsterna, otillräcklig som familjeförsörjning, underlättade reformens framsteg. Statens ekonomiska fördelar med kvinnors löner ledde till att man föredrog att inkludera kvinnor snarare än att höja de manliga lärarnas löner.⁹

En annan betydande förändring var införandet av lika arvsrätt för män och kvinnor år 1845. Trots detta betraktades kvinnor fortfarande som omyndiga och hade ingen laglig rätt att bestämma över ärvda tillgångar.¹⁰ På grund av ökningen av ogifta kvinnor inom de borgerliga samhällsklasserna och förändringarna i hemmiljön blev det allt vanligare att söka dispens för att försörja sig vid sidan om de manliga monopol som hantverk och handel utgjorde.¹¹

En förändring av myndighetsåldern skedde drygt tio år senare när ogifta kvinnor kunde bli myndiga genom anmälan till domstol. År 1863 avskaffades ansökningsförfarandet för att bli myndig för ogifta kvinnor vid 25 års ålder. År 1884 sänktes åldersgränsen till 21 år för ogifta kvinnor.¹² År 1921 blev även tillslut gifta kvinnor myndiga i samband med den nya giftermålsbalken.¹³

---

⁸ Florin (1999), s. 138.

⁹ Gärde Widemar (1945), s. 14.

¹⁰ Ohlander & Strömberg (2018), s. 150.

¹¹ Göransson (1999), s. 105.

¹² Ohlander & Strömberg (2018), s. 150.

¹³ Kvinnsam, Göteborgs Universitet 'Årtalslistor', <http://www2.ub.gu.se/kvinn/artal/detaljer/1920-talet.xml> , hämtad: 2023-11-27.

Kvinnors framsteg skedde stegvis. Genom ny lagstiftning som uppkom 1864 möjliggjordes det för ogifta kvinnor att starta egna. Giftna kvinnor hade emellertid inte samma frihet, då det krävdes samtycke från maken och att han var beredd att ta på sig det ekonomiska ansvaret.¹⁴ Näringsfriheten infördes för att adressera sociala problem, särskilt fattigdomen bland ogifta medelklasskvinnor.¹⁵

Den kraftiga ökningen av födelsetalen samtidigt som antalet äktenskap minskade ledde till att det uppstod en ny grupp bland de ogifta medelklasskvinnorna, särskilt i städer som Stockholm. Vilket i sin tur skapade ett fattigvårdsproblem, som kunde förenklas genom att öppna dörrarna för kvinnorna till de fria yrkena.¹⁶

Innan 1850 fokuserade samhällsdebatten på de ekonomiska fördelarna för samhället när ogifta kvinnor började delta i arbetskraften på den öppna marknaden. Detta resulterade i en övergripande ökning av arbetsproduktiviteten, snarare än den ideologiska aspekten om jämlika rättigheter. Genom näringslagstiftningens direkta erkännande av kvinnors lika rättigheter med män, skapades en möjlighet för kvinnor att arbeta och detta ledde till en mer tolerant inställning till kvinnors rätt till arbete. Även om man initialt endast betraktade ogifta kvinnor som yrkesarbetande.¹⁷

2.1.3 Kvinnans rätt till utbildning och högre tjänster

Utbildningsväsendet genomgick förändringar före 1850 med införande av obligatorisk allmän folkskola år 1842 i Sverige vilket innebar skolplikt för både flickor och pojkar.¹⁸

I strävan efter att öppna nya arbetsfält för kvinnorna, särskilt sådana som krävde akademisk utbildning som tidigare varit stängda för just kvinnor, var motståndet hårdare än innan. Detta ledde till en intensifierad kamp för kvinnornas rättigheter från 1800-talet fram till första världskriget. Kvinnornas

---

¹⁴ Ohlander & Strömberg (2018), s. 150.

¹⁵ Wieselgren (1969), s. 7.

¹⁶ Wieselgren (1969), s. 7.

¹⁷ Wieselgren (1969), s. 8.

¹⁸ Kvinnsam, Göteborgs Universitet 'Årtalslistor', <http://www2.ub.gu.se/kvinn/artal/detaljer/1840-talet.xml>, hämtad: 2023-11-28

krav på jämlikhet betraktades som ett hot mot samhällsordningen och familjeekonomin.¹⁹

Möjligheten för kvinnor att ta studentexamen för universitetsstudier introducerades under 1870-talet.²⁰ Kvinnor fick även tillstånd att avlägga all universitetsexamina, förutom juris licentiatexamen och teologiska examina.²¹ Syftet var att bredda vägen för de ogifta medelklasskvinnorna.²²

För universitetsstudier var en naturlig väg för pojkar att börja studera vid statliga läroverk efter folkskolan. Kvinnor fick inte ta del av det statliga läroverket förrän 1927, innan fick de ta studenten som så kallad privatist. Detta innebar att man studerade privat hemma eller på privata flickskolor.²³

Betty Maria Carolina Pettersson skrev in sig på Uppsala universitet år 1872, hon var därmed Sveriges första studentska och den första kvinnan som fick börja studera vid ett svenskt universitet. Efter sin filosofiska kandidat blev hon även den första kvinnan som anställdes som lärare vid ett statligt läroverk för pojkar.²⁴ Antalet kvinnor som tog examen var lågt under den tiden, och år 1884 fanns cirka 50 kvinnliga studenter i Sverige. Det dröjde längre för kvinnor att börja sina akademiska studier på grund av de redan tillgängliga och relativt prisvärda utbildningsalternativen som staten erbjöd för medelklassens flickor.²⁵

Vid slutet av 1800-talet fastställdes genom grundlag att högre statstjänster endast kunde innehas av svenska män.²⁶

Den 28 § RF löd följande:

"Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de embeten och tjänster inom riket, högre och lägre,

---

¹⁹ Wieselgren (1969), s. 8.

²⁰ Ohlander & Strömberg (2018), s. 159.

²¹ Gärde Widemar (1945), s. 15.

²² Wieselgren (1969), s.10.

²³ Ohlander & Strömberg (2018), s. 159.

²⁴ Ohlander & Strömberg (2018), s. 159.

²⁵ Wieselgren (1869), s. 31.

²⁶ Ohlander & Strömberg (2018), s. 160.

hvilka äro af den egenskap, att konungen fullmagter derå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit [...]”.²⁷

Detta ledde till att många kvinnors akademiska studier inte kunde leda vidare till högre befattning och med en lön som inte kunde täcka de höga utbildningskostnaderna.²⁸

Mot slutet av 1800-talet förändrades reformviljan till ett mer avvisande förhållningssätt runt 1870-talet på grund av reaktionära strömningar, ekonomiska kriser och konservativ inrikespolitik. Kvinnofrågan hamnade i skymundan och antifeministiska ståndpunkter började växa fram. Dock började en internationell kvinnorörelse växa fram, och i Sverige grundades år 1884 Fredrika Bremerförbundet (FBF). Trots att det fick ökad aktivitet under sekelskiftet blev det inte förrän under decenniet före första världskriget en betydande folkrörelse. Rörelsen kämpade främst för rösträtten och påverkade alla andra kvinnofrågor positivt, inklusive den för kvinnliga akademiker.²⁹

2.1.4 Sedlighetsdebatten

Under 1800-talets kvinnostrider fanns en parallell debatt kring sedlighet, sexualitet och moral.³⁰ August Strindbergs novellsamling "Giftas" från 1884 spelade en central roll i denna konflikt.³¹ Kvinnor tvingades redovisa sina åsikter och ta ställning på ett sätt som inte hade varit nödvändigt tidigare. Det var en utmaning att balansera radikala idéer med upphöjda etiska ideal och fromhet. Kvinnornas ledande positioner inom rörelsen betraktades av allmänheten som samhällsomstörtande, trots deras strävanden att undvika sådana associationer.³² Samhället genomgick svårigheter med hög arbetslöshet mot 1800-talets slut, vilket ledde till att ekonomiska hinder sköts över akademiska ambitioner.³³

---

²⁷ 1809 års regeringsform § 28 (Hildebrand s. 159)

²⁸ Ohlander & Strömberg (2018), s. 161.

²⁹ Wieselgren (1969), s. 22 - 23.

³⁰ Wieselgren (1969), s. 26.

³¹ Wieselgren (1969), s. 23.

³² Wieselgren (1969), s. 26.

³³ Wieselgren (1969), s. 29.

Trots ett relativt gynnsamt klimat för kvinnliga talanger vid slutet av 1800-talet skapade svag ekonomi och dold arbetslöshet hinder för kvinnor som sökte sig till den akademiska världen.³⁴

2.2 Uppstarten av 1900-talet

2.2.1 Inledning

Under början av 1900-talet ökade antalet kvinnliga tjänstemän på arbetsmarknaden.³⁵ År 1903 erhöll de första kvinnliga läkarna tillträde till vissa offentliga läkarbefattningar. Genom 1904 års stadga angående de allmänna läroverken inrättades även tjänster vid samskolorna för kvinnliga lärare. Kvinnorna var dock uteslutna från fullmaktstjänsterna. År 1905 diskuterades för första gången en ändring av 28 § RF, där motionärerna föreslog att vissa lärar- och läkarbefattningar skulle öppnas för kvinnor. Trots att förslaget initialt föll, upptogs det upp några år senare och modifierades till att begära tillträde för kvinnor till dessa tjänster enligt fastställda riktlinjer av Konungen och riksdagen. Förslaget bifölls år 1909.³⁶

År 1920 utgjorde kvinnor cirka 35 procent av den privata arbetskraften och ungefär 53 procent av den offentliga sektorn. Detta omstrukturerade arbetsmarknaden, men tjänstemannarollen var inte lika prestigefylld som på 1800-talet. Från en respekterad position med nära relation till arbetsgivaren och möjligheter till avancemang, förändrades rollen till ett repetitivt arbete på kontor eller en ensam arbetsinsats på Sveriges landsbygd. Förändringen berodde inte enbart på kvinnornas inträde på arbetsmarknaden, utan även på omstruktureringen av arbetsmarknaden vid 1800-talets slut.³⁷

2.2.2 Rösträttskampen

Kravet på att ge kvinnor rösträtt i Sveriges riksdagsval framträdde relativt sent. Kvinnor hade sedan länge möjlighet till kommunal rösträtt om de hade tillräcklig förmögenhet, i enlighet med samma regler som för männen. Endast änkor fick automatiskt rösträtt; en gift kvinna behövde skaffa en egen

---

³⁴ Wieselgren (1969), s. 31.

³⁵ Florin (1999), s. 137.

³⁶ Gärde Widemar (1945), s. 15 - 16.

³⁷ Florin (1999), s. 137.

skattsedel för att få rösta. 1884 väcktes en motion gällande kvinnans politiska rösträtt. Motionen hade en liten förankring i den borgerliga kvinnorörelsen.³⁸ Saken var bara att endast en liten andel av befolkningen, inklusive kvinnor, hade rösträtt till andra kammaren vid denna tidpunkt. Detta gjorde förslaget till synes irrelevant då det enbart gällde en bråkdel av kvinnorna.³⁹

År 1899 lämnade FBF en petition, där Konungen ombads överväga att ge kvinnor rösträtt till andra kammaren under samma villkor som män. År 1902 lämnade liberalen Carl Lindhagen in en motion som krävde en undersökning och förslag om kvinnlig rösträtt likvärdigt med män.⁴⁰

Slaget om andra kammaren var vunnet 1909, men det skulle dröja ytterligare några år innan den första kammaren gick med på den kvinnliga rösträtten.⁴¹ Vid valet 1921 fick kvinnor rösta för första gången och fem kvinnliga riksdagsledamöter valdes in.⁴²

---

³⁸ Losman (1987), s. 215.

³⁹ Wieselgren (1969), s. 28.

⁴⁰ Losman (1987), s. 215.

⁴¹ Losman (1987), s. 217.

⁴² Severinsson (2018), s. 14.

3. Behörighetslagen växer fram

3.1 Kvinnors tillträde till fullmaktstjänster

Efter första världskriget ifrågasattes kvinnors tillgång till politisk och juridisk likställdhet med männen, vilket ledde till debatten om kvinnornas behörighet till civil statstjänst. Detta resulterade i bildandet av behörighetskommittén, Sveriges första kungliga kommitté med en kvinnlig ordförande. Kvinnans namn var Emelie Broomé, en liberal politiker som engagerade sig starkt för kvinnors rösträtt.⁴³ Kommittén fick i uppdrag att utreda bland annat om vissa befattningar borde förbehållas män respektive kvinnor.⁴⁴

I samråd med FBF skickade föreningen, Akademiskt bildade kvinnors förening (ABKF), en skrivelse till Konungen med förslag om att ändra RF. Syftet var att undanröja lagliga hinder som utestängt kvinnorna från tillträde till statstjänster. Regeringen tillsatte sakkunniga för att granska utsträckt behörighet för kvinnor att arbeta inom statstjänst.⁴⁵

Frågan om behörighet för kvinnor hade motionerats tidigare av ledamot E. Moberger år 1919, dock utan framgång. Moberger påpekade, att med höstriksdagens antagande av rösträtsreformen 1918 och med det väntande förslaget till ny giftermålsbalk från lagberedningen hade samhället också hävdad likställighet med mannen såsom medborgare och hustruns jämlikhet med mannen i äktenskapet. Han menade på att det område där likställighet saknades var statsämbetena. Moberger begärde att alla inskränkningar i 28 § RF skulle bort, till och med hindren om prästämbeten.⁴⁶

De sakkunniga i behörighetskommittén gjorde uttalanden i det första betänkandet som menade på att inte alla kvinnor skulle klara en statstjänst;

---

⁴³ Emilia Augusta Clementina Broomé, www.skbl.se/sv/artikel/EmiliaBroome, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Marie Steinrud), hämtad 2023-11-20.

⁴⁴ Gärde Widemar (1945), s. 17.

⁴⁵ Wieselgren (1969), s. 191.

⁴⁶ Wieselgren (1969), s. 192.

“Det är sant, att de flesta kvinnor icke äga förutsättningar för att bekläda högre befattningar i statens tjänst, men detta gäller helt visst också flertalet män.”⁴⁷

3.2 Kvinnans behörighet att innehava statstjänst

I slutet av december 1920 presenterades kommitténs andra betänkande⁴⁸, som berörde kvinnors behörighet att inneha statstjänst, gifta kvinnors behörighet, löne- och pensionsförhållanden för kvinnliga statstjänstemän samt om vissa tjänsters reserverande för kvinnor.⁴⁹

I betänkandets första paragraf fastslogs att kvinnor generellt skulle vara likställda med män i fråga om behörighet. Dock identifierades specifika tjänster som kvinnor inte skulle få inneha, såsom domarämbeten, vilket utgjorde undantag från likställdhetsprincipen i andra paragrafen.⁵⁰

Kommittén utredde antalet och beskaffenheten av de särskilda tjänsterna och såg till vilka kvinnor som skulle erhålla tillträde till tjänsterna. Utredningen undersökte också om det fanns skillnader mellan gifta och ogifta kvinnors möjligheter att inneha statstjänst.⁵¹ Den del av undersökningen som såg till gifta kvinnors rättigheter att inneha statstjänster fokuserade på att jämföra Sverige med våra grannländer Norge, Danmark och Finland. Norge och Danmark hade redan tidigare gett kvinnor tillträde till statsämbeten, medan Finland hade varierande förhållanden, men utan skillnad mellan gifta och ogifta kvinnor vid administrativa befattningar.⁵²

Kommittén tog utgångspunkt i den nya giftermålsbalken från 1920 som fastslog den rättsliga likställigheten mellan makar genom att upphäva mannens målsmanskap.⁵³ Kommittén ansåg att den nya lagen gav gifta kvinnor valfrihet i yrkesval och att det inte skulle dras någon gräns mellan gift och ogift kvinnas rätt till statstjänst. Första betänkandet behandlade

---

⁴⁷ Betänkande 1920 I, s. 53.

⁴⁸ Betänkande 1920 II, s. 3.

⁴⁹ Wieselgren (1969), s. 204.

⁵⁰ Betänkande 1920 II, s. 7.

⁵¹ Betänkande 1920 II, s. 13.

⁵² Betänkande 1920 II, s. 76.

⁵³ Wieselgren (1969), s. 205.

fullmaktstjänster medan det andra omfattade övriga statstjänster. Här lades vikt på befattningens karaktär och utnämningens statliga kontroll.⁵⁴

3.3 Debatterna kring behörighetslagen 1920

3.3.1 Första kammaren

Mot bakgrunden av behörighetskommitténs betänkande diskuterades behörighetsfrågan i 1920 års riksdag med fokus på att undanröja det grundlagsenliga hindret för kvinnor att inneha statsämbeten. En omröstning om grundlagsförslaget resulterade i 56 röster för och 47 emot förslaget.⁵⁵ Denna debatt väckte olika argument som dels stödde en liberal inställning till kvinnors och mäns lika rättigheter och dels en mer konservativ syn på kvinnors kapacitet.⁵⁶

Statsrådet Torsten K V Nothin, socialdemokrat, öppnade debatten med att påminna om den nyligen tilldelade politiska rösträtten för kvinnorna och menade att deras rätt till högre statstjänster blev en naturlig följd av detta.⁵⁷ På motsidan uttryckte ledamöter von Geijer, med instämmande av K.J. Ekman, von Hofsten, Gösta Andersson och Magnusson sin principiella motvilja. De menade att kvinnan skall undantas från militär befattning, domarbefattning eller prästämbete när det gällde lydelsen i 28 § RF, men att de i övrigt ska kunna utnämnas och befordras till ämbeten och tjänster som godkänts av kungen och riksdagen.⁵⁸

Föredragande departementschef föreslog att kvinnans behörighet till justitieråds- och regeringsrådsämbetena skulle avgöras genom ändringar i § 28 RF.⁵⁹ Ledamot von Hofsten yttrade sig skeptiskt till om kvinnor skulle få tillträde till statsrådsämbete och särskilt domarämbetet. Han menade att allmänheten inte var mogen för en kvinnlig domare i underrätterna men hade en positiv framtoning när det kom till överrätterna. Han menade även att det

---

⁵⁴ Betänkande 1920 II, s. 107.

⁵⁵ FK protokoll 1920:59, s. 46.

⁵⁶ Markusson Winkvist (2003), s. 69.

⁵⁷ FK protokoll 1920:59, s. 22.

⁵⁸ FK protokoll 1920:59, s. 20.

⁵⁹ FK protokoll 1920:59, s. 22.

var olämpligt att driva på lagstiftningen åt ett håll som allmänheten inte var mogen för.⁶⁰

Ledamot K Mauritz B Hellberg, liberal, medgav att kvinnans ställning i samhället krävde att hon gavs rätt till vissa statstjänster, men var skeptisk till förslaget då han ansåg det vara en kompromiss. Hellberg trodde på det naturliga urvalet och ansåg att det inte var nödvändigt med specifika lagar för att begränsa kvinnors tillträde till vissa tjänster.⁶¹

Andra ledamöter som Carl Axel Reuterskiöld ifrågasatte behovet av att inkludera kvinnor i statstjänster och föreslog att man skulle avvakta konsekvenserna av kvinnors politiska rösträtt innan man ytterligare inkluderar dem i statsämbeten.⁶²

Von Geijer motsatte sig att kvinnor skulle inneha domarämbeten och menade att det inte var lämpligt för dem. Någon utveckling av ställningstagandet gjordes inte. Han menade att han var orolig över att kvinnor kunde lockas till statstjänster, för att sedan inse att de inte passade in.⁶³

Diskussionen fortsatte röra sig om att vissa ledamöter inte ansåg att kvinnor var lämpade för domarämbetet⁶⁴, medan andra som ledamot Thulin argumenterade för att kompetens snarare än kön skulle vara avgörande för att bekläda statstjänster. Angående tidigare invändningar mot kvinnors inträde i domarämbetet argumenterades det att det skulle strida mot folkopinionen. Thulin trodde emellertid att allmänheten med tiden skulle anpassa sig till tanken på kvinnliga domar.⁶⁵ Ledamot Lindhagen betonade principen om att både män och kvinnor bör ha möjlighet att befordras till befattningar och att naturlagar skulle fortsätta att vara betydande i frågan om kön och arbetsprestationer. Lindhagen menade att det enligt naturlagarna skulle visa vilka ämbeten som inte passade för kvinnor.⁶⁶

---

⁶⁰ FK protokoll 1920:59, s. 21.

⁶¹ FK protokoll 1920:59, s. 25.

⁶² FK protokoll 1920:59, s. 28–29.

⁶³ FK protokoll 1920:59, s. 30–31.

⁶⁴ FK protokoll 1920:59, s. 31.

⁶⁵ FK protokoll 1920:59, s. 33–34.

⁶⁶ FK protokoll 1920:59, s. 35–36.

3.3.2 Andra kammaren

Vid debatten i andra kammaren framfördes huvudsakligen argument om köns olika egenskaper, vilka användes för att argumentera för både bifall och avslag. Omröstningen i andra kammaren resulterade i 88 röster mot 53 i att bifalla utskottets hemställan.⁶⁷ Herr Persson i Fritorp ansåg att förändringar behövdes men var inte övertygad om att öppna alla portar för kvinnors rätt till dessa tjänster på en och samma gång var nyttigt eller klokt. Herr Persson tyckte att, i samma mening som von Geijer, kvinnor borde undantas från vissa befattningar som t.ex. domare, eftersom de inte ansågs lämpliga för kvinnor.⁶⁸

Ledamot Leander menade att en konsekvens av kvinnans politiska rösträtt och valbarhet till riksdagen måste vara att även kvinnor skulle kunna utnämnas till ledamot av statsrådet. Han ansåg att kvinnor hade kapacitet att lika framgångsrikt sköta dessa befattningar som män och refererade till historiska exempel som Jeanne d'Arc.⁶⁹

Debatterna i andra kammaren var genomsyrade av hänvisningar till köns skilda egenskaper. Även om bägge sidor använde sig av dessa argument var det främst likställighetsprincipens motståndare som framhöll skillnaderna mellan könen.⁷⁰ Det antogs att de flesta kvinnor trots lagändringen skulle fortsätta att välja traditionella sysselsättningar och att kvinnors ökade närvaro i det offentliga inte skulle minska deras roll i hemmet.⁷¹

3.4 Debatterna kring behörighetslagen 1923

3.4.1 Första kammaren

Förslaget till behörighetslagen inkom till riksdagens kamrar 1923.⁷² I Kungl. Maj:t proposition 1922:241 ville Åkerman inte stryka kravet från de politiska kvinnoförbunden, på att kvinnliga jurister skulle kunna bli domare. Ledamot

---

⁶⁷ AK protokoll 1920:72, s. 7.

⁶⁸ AK protokoll 1920:72, s. 4.

⁶⁹ AK protokoll 1920:72, s. 5–6.

⁷⁰ Markusson Winkvist (2003), s. 71.

⁷¹ Wieselgren (1969), s. 98.

⁷² FK protokoll 1923:35, s. 1.

C. G. Ekman opponerade sig mot att kvinnor skulle kunna bli domare och föreslog därmed ett nytt moment att tillfogas efter § 2.⁷³ Reservationen av propositionen löd:

*“Konungen äger meddela särskilda bestämmelser angående villkoren för kvinnans tillträde till domartjänst.”*⁷⁴

Debatten i riksdagens första kammare initierades av justitieminister Assar Åkerman. Åkerman argumenterade utifrån statsnyttan och ville att männen skulle släppa på sina privilegier. Han menade även på att han inte trodde att det var nyttigt för staten att hälften av nationen var i en undantagsställning.⁷⁵

Diskussionerna efter Åkermans inledning handlade om kvinnors avsaknad av den naturliga auktoritet som krävs för domarämbetet.⁷⁶ Ledamot von Geijer ansåg att uppfostran spelade en avgörande faktor i att kvinnor inte var lämpliga för domarrollen. Han menade att männen hade en tuffare uppfostran än kvinnorna och att kvinnan brast i det lugn och den säkerhet som krävdes för den här typen av tjänst.⁷⁷

Ledamot Hammarskjöld invände även mot att kvinnor och män skulle konkurrera likvärdigt om statliga tjänster. Hammarskjöld argumenterade att personlig lämplighet försvann om kön konkurrerade likvärdigt, och ansåg att kvinnors specifika egenskaper begränsade lämpligheten för domarrollen.⁷⁸ Herr andre vice talmannen uttryckte å andra sidan att det var av stor vikt att ge kvinnor möjligheten och rättigheten att kunna konkurrera bort dåliga eller olämpliga tjänstemän.⁷⁹

En viktig förespråkare för lagen var Kerstin Hesselgren, den första kvinnan i riksdagens första kammare.⁸⁰ Hon var pionjär och grundare av och ordförande

---

⁷³ Wieselgren (1969), s. 232.

⁷⁴ FK protokoll 1923:35, s. 38.

⁷⁵ FK protokoll 1923:35, s. 6.

⁷⁶ FK protokoll 1923:35, s. 43–44.

⁷⁷ FK protokoll 1923:35, s. 16.

⁷⁸ FK protokoll 1923:35, s. 22–23.

⁷⁹ FK protokoll 1923:35, s. 37.

⁸⁰ Ohlander & Strömberg (2018), s. 196.

i Svenska Kvinnors Vänsterförbund (SKV).⁸¹ Hesselgren menade att hennes kollegor skulle omfamna förändringen för kvinnornas utvecklande ställning i samhället. Hon betonade att kvinnors möjlighet att söka domartjänster inte garanterade kvinnorna anställning. Hon förespråkade jämställdhet för kvinnor och män i tillträdet till de högre statliga tjänsterna.⁸²

I första kammaren bifölls första paragrafen i behörighetslagen med 70 röster mot 65.⁸³ Beträffande den andra paragrafen antogs ledamot Ekmans reservation, där villkoren för kvinnors tillträde till domarämbeten⁸⁴ skulle meddelas senare med särskilda bestämmelser från Kungl. Maj:t. Resultatet blev 88 för och 45 röster mot.⁸⁵

3.4.2 Andra kammaren

Andra kammarens debatt betonades av argumenten om kvinnans bristande egenskaper. Ledamot af Ekenstam förespråkade tydliga skillnader mellan könen och menade att kvinnans natur och fysik kunde hindra henne från att matcha mäns förmågor.⁸⁶ Likaså ansåg ledamot Wikström att kvinnan, på grund av sina medfödda egenskaper och fysiska begränsningar, var underlägsen och mindre lämpad för vissa uppgifter.⁸⁷

Elisabeth Tamm, en aktiv feminist och av grundarna till Kvinnliga medborgarskolan vid Fogelstad⁸⁸, framhöll att behörighet inte innebar en begränsad befordran. Hon betonade meritokrati istället för kön som grund för tillsättning. Tamm ifrågasatte behovet av undantag i behörighetslagen och ansåg att de föreslagna tjänsterna inte lockade kvinnor till ansökning, vilket gjorde undantagen meningslösa.⁸⁹

---

⁸¹ Kerstin Hesselgren, www.skbl.se/sv/artikel/KerstinHesselgren, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Renée Frangeur), hämtad 2023-12-14.

⁸² FK protokoll 1923:35, s. 17–18.

⁸³ FK protokoll 1923:35, s. 37.

⁸⁴ FK protokoll 1923:35, s. 38.

⁸⁵ FK protokoll 1923:35, s. 65.

⁸⁶ AK protokoll 1923:37, s. 6.

⁸⁷ AK protokoll 1923:37, s. 12.

⁸⁸ Elisabeth Tamm, www.skbl.se/sv/artikel/ElisabethTamm, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Camilla Norrbin), hämtad 2023-12-14.

⁸⁹ AK protokoll 1923:37, s. 8.

Agda Östlund, en av de fyra första kvinnorna i riksdagens andra kammare och en grundare till Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund i Stockholm⁹⁰, avfärdade oron om revolution och menade att en sådan oro var obefogad.⁹¹ Hon instämde, i likhet med Tamm, att inte alla kvinnor var lämpade för statstjänster eller domarrollen.⁹² Östlund ifrågasatte även bristen på giltiga skäl för varför kvinnor inte skulle klara av domarämbetet, och att argumenten verkade byggda på rädsla.⁹³

Bertha Wellin, högerns första kvinnliga ledamot och en av grundarna till Svenska sjuksköterskeföreningen.⁹⁴ Wellins åsikter skilde sig från de övriga riksdagskvinnorna, samtidigt som hon drogs in i ett partioberoende kvinnokollektiv. I riksdagens debatt 1923 uttalade hon sig kort i att hon instämde med fröken Tamm och fru Östlunds yrkande. Hennes position var dock mer komplex än de andra. Hon försvarade sina åsikter samtidigt som hon försökte bevara relationer med partikamrater, trots att många såg kvinnors riksdagsnärvaro som nederlag.⁹⁵ Som representant för högerpartiet hade Wellin svårt att ta ställning i frågan under en riksdagsdebatt som hölls 1922 gällande kvinnans rätt till statstjänst. Som konservativ politiker värnade hon om familjens välbefinnande. Hon fruktade att en ökad kvinnlig representation i staten skulle riskera att barn förlorade sin mors vård, men ansåg samtidigt att kvinnor som domare skulle ge ett värdefullt perspektiv.⁹⁶ I sitt anförande i riksdagsdebatten framförde hon sin kluvenhet genom sina konservativa värderingar, men visade ändå på att hon i princip ville stötta det framlagda förslaget år 1922.⁹⁷

Förslaget i andra kammaren antogs i enlighet med herr C G Ekmans reservation, 123 röster mot 74.⁹⁸ Det resulterade i att kvinnors behörighet

---

⁹⁰ Agda Maria Östlund, www.skbl.se/sv/artikel/AgdaOstlund, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Gunnel Karlsson), hämtad 2023-12-14.

⁹¹ AK protokoll 1923:37, s. 15.

⁹² AK protokoll 1923:37, s. 15.

⁹³ AK protokoll 1923:37, s. 16.

⁹⁴ Bertha Wellin, www.skbl.se/sv/artikel/BerthaWellin, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Inga Berggren), hämtad 2023-12-14.

⁹⁵ Heyman (2021), s. 148.

⁹⁶ Heyman (2021), s. 149.

⁹⁷ AK protokoll 1922:42, s. 26.

⁹⁸ AK protokoll 1923:37, s. 28.

uteslöts från domarämbetet och det skulle dröja ytterligare några år innan kvinnor fick tillträde till denna yrkesväg.

4. Domarämbetet efter 1923

I debatten vid behörighetslagens tillkomst var frågan om kvinnans tillträde till domarämbeten den mest omstridda punkten i förslaget. Behörighetskommittén ville öppna upp portarna helt när det kom till kvinnors tillträde till domarämbeten.⁹⁹

Både Svea hovrätt och Göta hovrätt motsatte sig starkt tanken på en kvinnlig ordförande i häradsrätt och hävdade att allmänheten skulle motsätta sig detta. Argumenten rörde kvinnors påstådda känslomässighet och hur det påverkade deras förmåga att fatta objektiva beslut. Göta hovrätt hävdade att kvinnors tanke- och viljeverksamhet var mer beroende av känslor än mäns, vilket gjorde dem mindre lämpade som domare. De positiva argument som att kvinnor besatt en stark rättsfärdighetskänsla överskuggades vid riksdagsbehandlingen 1923, då att Konungen skulle meddela bestämmelser om villkoren för kvinnans tillträde till domarämbeten.¹⁰⁰

År 1926 infördes en bestämmelse som förde kvinnors väg till domarämbetena framåt. Kvinnliga notarier fick sitta som domare vid allmänt tingsammansammanträde om de gjort minst sex månaders tjänstgöring i hovrätt och därefter blivit godkända för den typen av förordnande. Uppfyllandet av dessa villkor krävdes inte av manliga jurister.¹⁰¹ Tidigare hade behörighetslagen från 1923 gjort det möjligt för kvinnor att tjänstgöra som tingsnotarier, men inte gå vidare till en domartjänst. År 1928 blev Birgit Spångberg Sveriges första kvinnliga ordförande i en underrätt.¹⁰² Även om denna tillsättning ansågs som en milstolpe för kvinnor på domarbanan fick Spångberg inte många efterföljare. Tjänstgöringen som krävdes av de kvinnliga juristerna gjorde att många avstod tingsmetering. Riksdagen la fram en motion om att avskaffa bestämmelsen, men den avslogs med stor majoritet¹⁰³

---

⁹⁹ Gärde Widemar (1945), s. 80.

¹⁰⁰ Gärde Widemar (1945), s. 80-81.

¹⁰¹ Wieselgren (1969), s. 240.

¹⁰² Birgit Spångberg, www.skbl.se/sv/artikel/BirgitSpangberg, Svensk kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Elsa Trolle Önnerfors), hämtad: 2023-11-21.

¹⁰³ Gärde Widemar (1945), s. 81-82.

På 1930-talet var det dags för förändring igen, man ville ändra behörighetslagen och se över yrkesvillkoren för de kvinnliga juristerna. Kerstin Hesselgren menade att männen endast var rädda och att kvinnorna började tröttna på deras "ganska löjliga" beteende. Hesselgren förespråkade ännu en gång en reform där kön inte spelade någon roll.¹⁰⁴ Agda Östlund var av samma åsikt.¹⁰⁵

År 1933 kom en ny domsagostadga som fastställde enhetliga bestämmelser för manliga och kvinnliga aspiranter och skapade formell jämlikhet.¹⁰⁶

Fram till 1944 hade endast tre kvinnor en ren domartjänst. Tack vare stadgan ökade antalet kvinnor som tingsmeriterade sig, meriteringen blev en form av inkörsport till andra banor inom juristyrket. Svea hovrätts personhandlingar har visat att ett 50-tal kvinnliga jurister sedan år 1928 helt eller delvis tingsmeriterat sig i domsagor under denna hovrätt. Endast fyra kvinnor gjorde klart sin tingsnotering före 1943 på grund av tidigare bestämmelser. Av de andra hade cirka 65 procent avslutat sin tjänstgöring efter 1940. Av dessa var det endast den kvinnliga fiskalen i Svea hovrätt som valde domarbanan.¹⁰⁷

Kvinnans svårighet att ta sig in på domarbanan berodde delvis på det motstånd som uppstod för att skydda domarämbetet från kvinnors inflytande. Praktiken verkade ej helt övervunnen trots de nya bestämmelserna och den gamla inställningen om kvinnors personlighetsdrag verkade ligga kvar.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ FK protokoll 1932:25, s. 29.

¹⁰⁵ AK protokoll 1932:28, s. 55.

¹⁰⁶ Gärde Widemar (1945), s. 82–83.

¹⁰⁷ Gärde Widemar (1945), s. 80 & 82.

¹⁰⁸ Gärde Widemar (1945), s. 83.

5. Analys och slutsats

Nedan kommer de formella hindren för kvinnors rätt till domarämbetet samt behörighetslagens påverkan på domaryrket att diskuteras ur ett externt perspektiv. Vidare kommer de argument som lades fram för och emot kvinnors rätt att beträda statstjänster och specifikt domarämbetet beskrivas ur ett rättsutvecklingsperspektiv.

Under 1800-talet och fram till införandet av behörighetslagen fanns flera hinder för kvinnors inträde till domarämbeten. Kvinnor hade ett begränsat tillträde till högre akademiska studier och därmed hindrades deras möjligheter att förvärva nödvändiga kvalifikationer för att bygga en akademisk karriär. Även efter att utbildningsfrågan och rösträttsfrågan etablerat kvinnans utvidgade rättigheter fanns fler hinder på vägen. Det lagstadgade hindret i 28 § RF var en betydande barriär till kvinnors rätt till statliga positioner, och därmed även domarämbetet.

Införandet av behörighetslagen markerade en viktig milstolpe för kvinnors rätt till högre statliga positioner. Lagens införande möjliggjorde en gradvis förändring i domarbanan. Trots detta dröjde det till 1926 innan kvinnor fick möjlighet att skaffa sig tingsmeriter för domarämbetet. Den nya domsagostadgan 1933 innebar slutligen full likställdhet mellan kvinnor och män i fråga om domarämbeten.

Efter 1933 trädde domsagostadgan i kraft och tog bort de formella hindren för kvinnans rätt till ämbeten, men även efter stadgan visar statistiken att det inte var många kvinnor som fullgjorde sin tjänstgöring. Detta kan antas bero på att domstolarna i sig satte upp hinder för kvinnorna, även fast dessa inte var formella.

De kvinnliga ledamöterna som talade under riksdagsdebatterna 1923 var alla eniga om att kvinnan borde få möjlighet att söka statstjänster utan de invändningar som lades fram. Behörighetslagen hade tagit lång tid på sig och många av de kvinnliga riksdagsledamöterna uppfattades tämligen uppgivna.

Den övergripande bilden av debatterna och införandet av behörighetslagen tydde dock på att kvinnors rättigheter till högre statliga positioner var en

kontroversiell fråga. Diskussionerna kring kvinnors egenskaper, begränsningar och undantag från vissa positioner, som domarämbetet, dominerade debatten. Detta visade på en kamp mellan principen om likställdhet (även kallad likställighetsprincipen) och de specifika egenskaperna som tillskrevs kvinnor. Eller i andra fall vissa av ledamöternas principfråga om att kvinnans egenskaper inte var likvärdiga typiskt manliga egenskaper.

Vid en granskning av ett tidigare riksdagsprotokoll (1922:42) framträder en mer nyanserad bild av Wellin. Det är oklart om hennes argumentation för den konservativa sidan baseras på hennes verkliga åsikter eller om det är ett försök att vinna sympati från övriga konservativa ledamöter. Sett till Wellin som individ och hennes historiska agerande skulle det kunna antas vara det senare alternativet.

Wellin beskrivs som trött på motståndarnas brist på tilltro till kvinnans förmåga att inneha domarrollen. Hon framhåller att kvinnor skulle kunna göra betydande avtryck inom yrket. Wellin önskade ytterligare regleringar för propositionen 1922, men stödde i princip förslaget.

Denna ståndpunkt kan väcka frågan om huruvida Wellin föredrog propositionen från 1923 med eller utan C G Ekmans kompromiss. Hennes kvinnliga kollegor var tydliga med att de ansåg att det inte borde finnas några hinder för kvinnor överhuvudtaget. Wellin höll endast med i sitt anförande under riksdagen 1923.

Wellins inställning till frågan om att ge kvinnor tillgång till statstjänster kan även betraktas från två perspektiv. Å ena sidan uttryckte Wellin viss tveksamhet till att fullständigt omfamna propositionen från 1922, men å andra sidan indikerade hon en tro på kvinnors förmåga inom domarväsendet.

Det kan antas att en anledning till att behörighetslagen bifölls i riksdagen 1923 var den allmänna rösträttens införande, samt att kvinnan fick nya rättigheter genom den nya äktenskapsbalken. Detta ledde i sin till en förändrad syn på kvinnans roll i samhället.

Behörighetskommittén framhäver likställighetsprincipen i den första paragrafen av behörighetslagen, men visar en brist på konsekvens i att

upprätthålla denna princip i sin argumentation. Att hålla fast vid likställighetsprincipen fullt ut hade möjligtvis underlättat motargumentationen mot de skeptiker som använde resonemang om kvinnors egenskaper. Det kan tänkas ha varit en försiktighetsåtgärd från behörighetskommitténs sida för att undvika att reformen skulle sakna tillräckligt med stöd i riksdagen och riskera att inte gå igenom.

Denna försiktighet återspeglas även i riksdagens debatt när det gällde att ge kvinnor full tillgång till statliga positioner på grund av de specifika egenskaper som tillskrevs könen.

Även om kvinnorna i riksdagsdebatten inte ansåg att C G Ekmans kompromiss skulle bifallas argumenterade de fortfarande försiktigt genom att erkänna att alla kvinnor inte var ämnade för ämbetet som domare.

Argumentationen i behörighetskommittén och riksdagen rörande behörighetslagen bjöd på kontraster och även om lagen antogs i kamrarna med majoritetsbeslut var inte besluten enhälliga. Det fanns både de som var för och emot, dock visade kvinnorna i kamrarna en tydlig enighet trots olika politisk hemvist. De formella hindren för kvinnor till domarämbetet luckrades successivt upp men de informella hindren verkade vara betydligt svårare att överbrygga. Utvecklingen och antagandet av behörighetslagen var helt avgörande för att kvinnor skulle få tillgång till domarämbetet/domaryrket och utvecklingen av jämställdheten i detta viktiga ämbete.

Källförteckning

Elektroniska källor

Agda Maria Östlund, www.skbl.se/sv/artikel/AgdaOstlund, *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (artikel av Gunnel Karlsson), hämtad: 2023-11-29.

Bertha Wellin, www.skbl.se/sv/artikel/BerthaWellin, *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (artikel av Inga Berggren), hämtad: 2023-11-29.

Birgit Spångberg, www.skbl.se/sv/artikel/BirgitSpangberg, *Svensk kvinnobiografiskt lexikon* (artikel av Elsa Trolle Önnerfors), hämtad: 2023-11-21.

Elisabeth Tamm, www.skbl.se/sv/artikel/ElisabethTamm, *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (artikel av Camilla Norrbin), hämtad: 2023-11-29.

Kerstin Hesselgren, www.skbl.se/sv/artikel/KerstinHesselgren, *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (artikel av Renée Frangeur), hämtad: 2023-11-29.

Kvinnsam, Göteborgs Universitet 'Årtalslistor',
<http://www2.ub.gu.se/kvinn/artal/detaljer/1920-talet.xml>, hämtad: 2023-11-27.

Kvinnsam, Göteborgs Universitet 'Årtalslistor',
<http://www2.ub.gu.se/kvinn/artal/detaljer/1840-talet.xml>, hämtad: 2023-11-28

Offentligt tryck

1920 års riksdag. Första kammaren protokoll, nr 59.

1920 års riksdag. Andra kammaren protokoll, nr 72.

1922 års riksdag. Andra kammaren protokoll, nr 42.

1923 års riksdag. Första kammaren protokoll, nr 35.

1923 års riksdag. Andra kammaren protokoll, nr 37

1932 års riksdag. Första kammaren protokoll, nr 25.

1932 års riksdag. Andra kammaren protokoll, nr 28

Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster I.

Kvinnors tillträde till fullmaktstjänster, Stockholm 1920. [cit.

Betänkande 1920 I]

Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster II.

Kvinnans behörighet att inneha statstjänst. Avlöning och pensionering.

Vissa statstjänster reserverade för kvinnor, Stockholm 1921. [cit.

Betänkande 1920 II]

Proposition 1922 nr 241. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnans behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m.m.; given Stockholms slott den 31 mars 1922. [cit. Kungl. Maj:ts proposition 1922:241]

Litteratur

Baker, John (2012), 'Reflections on 'doing' legal history', i: Musson, Anthony & Stebbings, Chantal. (red.), *Making legal history: Approaches and Methodologies*. Cambridge University Press, Cambridge.

Florin, Christina (1999) 'Kvinnliga tjänstemän i manliga institutioner' i: Hirdman m.fl., *Kvinnohistoria: om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*, Utbildningsradion, Stockholm.

Gärde Widemar, Ingrid (1945), *Hatt och huva: Hur stat och kommun tillämpa behörighetslagens principer*, Albert Bonniers förlag, Stockholm.

Göransson, Anita (1999), 'Från slakt till marknad. Ägande, arbete och äktenskap på 1800 talet' i: Hirdman m.fl., *Kvinnohistoria, om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*, Utbildningsradion, Stockholm.

Heyman, Sara (2021), *Den motvilliga feministen: en biografi om riksdagskvinnan och sjuksköterskan Bertha Wellin*, Verbal förlag, Stockholm.

Hildebrand, Emil (red.) (1891), *Sveriges regeringsformer 1634–1809 samt konungaförsäkringar 1611–1800*, Norstedt, Stockholm.

Losman, Beata (1987), 'Kvinnoorganisering och kvinnorörelser i Sverige' i: Kyle, Gunhild (red.) *Handbok i svensk kvinnohistoria*, Carlsson Bokförlag, Stockholm.

Markusson Winkvist, Hanna (2003), *Som isolerade öar: de lagerkransade kvinnorna och akademien under 1900-talets första hälft*, B. Östlings bokförl. Symposion, Eslöv.

Musson, Anthony & Stebbings, Chantal (2012), *Making legal history: Approaches and Methodologies*. Cambridge University Press, Cambridge.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.) (2018), *Juridisk metodlära*. Studentlitteratur AB, Lund.

Ohlander, Ann-Sofie & Strömberg, Ulla-Britt (2018), *Tusen svenska kvinnoår*, Studentlitteratur AB, Lund.

Severinsson, Emma (2018), *Moderna kvinnor: modernitet, femininitet och svenskhet i svensk veckopress 1920–1933*, Historiska institutionen, Lunds universitet, Lund.

Wieselgren, Greta (1969), *Den höga tröskeln: kampen för kvinnans rätt till ämbete*, Gleerup, Lund.